

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การวิจัยทางการศึกษา เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ซึ่งจนปัจจุบันมีแนวโน้มของการวิจัยที่มีลักษณะเป็นสหสาขาวิชา (Interdisciplinary) มากยิ่งขึ้น เป็นเพราะการศึกษาเป็นกิจกรรมพื้นฐานของสังคมที่มีความสัมพันธ์กับสังคม กล่าวคือ การศึกษาเป็นระบบของสังคม และการจัดการศึกษาเป็นกระบวนการทางสังคมที่ดำเนินการให้การศึกษาในรูปของกระบวนการต่างๆ ในสังคมตลอดชีวิตของมนุษย์ (ชนิตา รัศมีพลเมือง, 2531: 206) การวิจัยทางการศึกษาจึงไม่เพียงแต่จะเก็บรวบรวมข้อมูลจากบุคลากรทางการศึกษาเท่านั้น แต่จะเก็บรวบรวมข้อมูลจากบุคลากรในทุกสาขาอาชีพเพื่อใช้เป็นข้อมูลสำหรับใช้วางแผนและพัฒนาการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมต่อไป วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยทางการศึกษาที่นิยมใช้ได้แก่ การคัดลอกข้อมูลที่มีอยู่แล้ว การสังเกตโดยตรง การสัมภาษณ์ และการใช้แบบสอบถาม (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2525: 66) โดยที่แบบสอบถามเป็นที่นิยมใช้มากที่สุด กล่าวคือ เกือบร้อยละ 80 ของการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์ ใช้แบบสอบถาม (อุทุมพร จามรมาน, 2530: 2) เพราะแบบสอบถามง่ายต่อการเก็บข้อมูลของนักวิจัย สิ้นค่าใช้จ่ายน้อย สามารถเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวนมากๆในเวลาอันสั้น วิธีการใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่นิยมปฏิบัติกันมี 2 วิธี กล่าวคือ วิธีแรก ผู้วิจัยเป็นผู้ส่งแบบสอบถามให้ผู้ตอบ และเก็บรวบรวมแบบสอบถามกลับคืนด้วยตนเอง วิธีที่สอง ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามไปให้กลุ่มตัวอย่างทางไปรษณีย์และรับแบบสอบถามกลับคืนทางไปรษณีย์ เช่นเดียวกัน

ปัญหาสำคัญที่พบในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามทางไปรษณีย์นั้นก็คือ กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามกลับคืนในอัตราค่อนข้างต่ำ คือประมาณร้อยละ 20-65 (Berdie and Anderson, 1974: 67) ซึ่งข้อมูลในแบบสอบถาม

ถามจะเป็นตัวแทนที่ดีของประชากรได้ต้องมีจำนวนแบบสอบถามกลับคืนร้อยละ 90 ของจำนวนที่ส่งไป (อุทุมพร จามรมาน, 2530: 3) ดังนั้นนักวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์ จึงได้พยายามคิดหากลยุทธ์ต่างๆที่จะทำให้อัตราการตอบกลับของแบบสอบถามสูง ซึ่งในประเทศไทยได้มีการวิจัยเพื่อแก้ปัญหาอัตราการตอบกลับต่ำของแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์ โดยใช้เทคนิคต่างๆ ได้แก่ การจัดหน้าและการพิมพ์อัดสำเนา ซึ่งพบว่า ทำให้ได้รับแบบสอบถามกลับคืนมากกว่ากลุ่มที่ได้รับแบบสอบถามธรรมดา (วิจิตรวาทะ ประสาทเวทย์กุล, 2523) การให้ของตอบแทนแก่ผู้ตอบ พบว่า กลุ่มที่ได้รับของตอบแทนมีอัตราการตอบกลับสูงกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับของตอบแทน (ถิณชลิ คงมั่น, 2523) การลงชื่อผู้ตอบ พบว่า การไม่ลงชื่อผู้ตอบในแบบสอบถาม มีอัตราการตอบคืนของแบบสอบถามสูงกว่าการลงชื่อ (สุภาพร โภกเสงกุล, 2523) การกำหนดจำนวนหน้าของแบบสอบถามให้พอดี และสีของกระดาษพิมพ์ พบว่า แบบสอบถามที่มีจำนวนหน้า 4-8 หน้า และแบบสอบถามที่พิมพ์ด้วยกระดาษสีเขียวหรือสีฟ้า มีอัตราการตอบกลับคืนสูงสุด (วิไลวรรณ ศาครวิมล, 2523) การส่งแบบสอบถามไปยังสถานที่รับต่างกัน พบว่า มีอัตราการตอบกลับไม่แตกต่างกัน ระดับตำแหน่งของผู้ลงชื่อในจดหมายนำและจดหมายติดตามที่แตกต่างกัน พบว่า มีอัตราการตอบกลับไม่แตกต่างกัน (สุเทพ ไชยบุตร, 2527) การใช้แบบสอบถามที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับอาชีพของผู้ตอบ พบว่า อัตราการตอบกลับคืนของแบบสอบถามที่เกี่ยวข้องกับอาชีพของผู้ตอบสูงกว่าอัตราการตอบกลับคืนของแบบสอบถามที่ไม่เกี่ยวข้องกับอาชีพในระยะเวลาที่ยังไม่ได้ติดตาม แต่ภายหลังการติดตาม พบว่า ไม่แตกต่างกัน (พิชัย แก้วสุวรรณ, 2529) และการใช้สีของหมึกพิมพ์ การแจ้งให้ทราบล่วงหน้าและการระบุวันส่งกลับคืน พบว่า แบบสอบถามที่พิมพ์ด้วยหมึกสีน้ำเงินและเขียว มีอัตราการตอบสูงกว่าแบบสอบถามที่พิมพ์ด้วยหมึกสีแดงและสีดำ แบบสอบถามที่มีการแจ้งให้ทราบล่วงหน้ามีอัตราการตอบกลับคืนสูงกว่าแบบสอบถามที่ไม่มีการแจ้งให้ทราบล่วงหน้า และแบบสอบถามที่กำหนดวันส่งกลับ มีอัตราการตอบกลับคืนไม่แตกต่างจากแบบสอบถามที่ไม่ได้กำหนดวันส่งกลับ (สุชีรา ภัทรายุตวรรัตน์, 2531)

เทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามดังกล่าวข้างต้นนั้น กลุ่มตัวอย่างของการวิจัยทั้งหมด เป็นผู้ที่ประกอบอาชีพ "ครู" ยังผลให้ไม่สามารถ

นำผลการศึกษาไปประยุกต์ใช้ได้อย่างกว้างขวางในกลุ่มอาชีพอื่น ๆ ได้ ดังนั้นจึงเป็นที่น่าสนใจว่าบุคคลในอาชีพอื่น ๆ นั้นมีอัตราการตอบกลับของแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์มากน้อยเพียงใด และมีอัตราแตกต่างจากอาชีพครูตามที่เคยศึกษาไว้หรือไม่ โดยเฉพาะกับอาชีพพยาบาล ซึ่งเป็นอาชีพที่ใกล้ชิดและเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในปัจจุบันเป็นอย่างมาก อีกทั้งยังมีลักษณะงานบางส่วนคล้ายคลึงกับอาชีพครู กล่าวคือ มีลักษณะงานที่เป็นการให้บริการกับสังคมและพัฒนาสังคมเช่นเดียวกับอาชีพครู นอกจากนี้กิจกรรมของพยาบาลบางส่วนก็ได้ดำเนินการร่วมกับทางโรงเรียน ทั้งทางด้านนโยบายและด้านการปฏิบัติ กล่าวคือ กรมอนามัยโรงเรียน กระทรวงสาธารณสุข ได้ดำเนินการในการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยการป้องกันโรค การให้ความรู้ในการป้องกันและรักษาโรคเบื้องต้นกับนักเรียนทั่วประเทศ และในส่วนของโรงเรียนที่นอกเหนือจากการจัดการเรียนการสอนวิชาพละตามหลักสูตรแล้ว ยังพบว่าโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ ส่งกิจกรรมสามัญศึกษาได้มีตำแหน่งพยาบาลประจำอยู่ที่โรงเรียนอีกด้วย

สำหรับความแตกต่างระหว่างอาชีพครูกับอาชีพพยาบาลนั้นได้แก่ลักษณะเฉพาะทางอาชีพหรือวัฒนธรรมรองทางอาชีพ (Occupational Subculture) กล่าวคือ ครูทำหน้าที่อบรมสั่งสอน และจัดกิจกรรมให้เด็กและเยาวชนเกิดการพัฒนาร่างกาย อารมณ์ และสังคมเต็มตามความสามารถของแต่ละบุคคล ส่วนพยาบาลนั้นทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือผู้เจ็บป่วย พื้นฟูสุขภาพป้องกันและให้ความรู้ในการป้องกันโรคกับประชาชนทุกเพศทุกวัย ซึ่งในการศึกษาเปรียบเทียบอัตราการตอบกลับของแบบสอบถามระหว่างอาชีพครูกับอาชีพพยาบาลเมื่อข้อคำถามเกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับภาพพจน์ทางอาชีพของผู้ตอบนี้ ยังผลให้สามารถประยุกต์เทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามโดยวิธีต่างๆไปใช้ได้อย่างกว้างขวางในกลุ่มอาชีพพยาบาลได้อีกอาชีพหนึ่ง

ในทางจิตวิทยา กล่าวว่า ธรรมชาติของมนุษย์มีความต้องการทั้งทางกายและทางจิตใจ ซึ่งเฮนรี เมอร์เรย์ (Henri Murray, 1938 อ้างจากสุภาพรรณ โครตจรัส, 2531: 310, 314) นักจิตวิทยาชาวอเมริกันได้รวบรวมรายการความต้องการของจิตมนุษย์ไว้ 28 ข้อ และมีข้อหนึ่งในจำนวนนั้นได้กล่าวว่า มนุษย์มีความต้องการรักษาชื่อเสียงและศักดิ์ศรีของตน และต่อมา พรอยด์

(Freud, 1949) และนักจิตวิเคราะห์คนอื่น ๆ (Darkey, Glucksberg, Kamin and Kinchls, 1984: Shaffer and Shohen, 1956) กล่าวว่า การหาเหตุผลเข้าข้างตนเอง (Rationalization) เป็นลักษณะหนึ่งในหลายๆ ลักษณะของกลไกในการป้องกันตนเองของมนุษย์ (Defense-Mechanism) ที่พยายามหาเหตุผลมาคุ้มครองและคงไว้ซึ่ง "ศักดิ์ศรี" ของตน

จากลักษณะธรรมชาติของมนุษย์ดังกล่าว ถ้าหากได้นำแบบสอบถามที่มี ข้อกระทงคำถามที่เกี่ยวข้องกับภาพพจน์ทางอาชีพของผู้ตอบ ซึ่งมีทั้งภาพพจน์ใน ทางที่ดีและไม่ดีในแต่ละอาชีพไปให้บุคคลที่มีอาชีพนั้นๆ ตอบคำถามแล้ว อาจจะเป็น ไปได้หรือไม่ว่าบุคคลในแต่ละอาชีพจะตอบแบบสอบถามกลับมาสูง เพราะต้องการ แก้ไขภาพพจน์ในส่วนที่ไม่ดีประการหนึ่ง และ/หรืออีกประการหนึ่ง เป็นเพราะผู้ ตอบรู้เรื่องคำถามเป็นอย่างดี จึงทำให้อยากตอบแบบสอบถาม (Donald, 1960 อ้างจาก อุทุมพร ทองอุไทย, 2519: 13) ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึง สนใจศึกษาว่าบุคลากรในอาชีพครูและพยาบาลจะมีอัตราการตอบกลับของแบบสอบ ถามแตกต่างกันหรือไม่ ระหว่างแบบสอบถามที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับภาพ พจน์ทางอาชีพของผู้ตอบ

ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ จึงจะศึกษาอัตราการตอบกลับของแบบสอบถาม ที่ส่งทางไปรษณีย์ใน 2 ลักษณะคือ ศึกษาอัตราการตอบกลับของแบบสอบถามที่ส่ง ทางไปรษณีย์ใน 2 กลุ่มอาชีพ และศึกษาอัตราการตอบกลับของแบบสอบถามที่มีข้อกระทง คำถามที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับภาพพจน์ทางอาชีพของผู้ตอบทั้ง 2 กลุ่ม อาชีพ ซึ่งข้อค้นพบที่ได้จะนำไปใช้เป็นแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการ วิจัยทางการศึกษาที่ต้องเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มอาชีพนั้นๆ โดยตรง อีกทั้งยัง เป็นประโยชน์กับนักวิจัยในสาขาอื่นๆ อีกด้วย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเปรียบเทียบอัตราการตอบกลับของแบบสอบถามที่ส่งทาง ไปรษณีย์ระหว่างอาชีพครูกับและอาชีพพยาบาล เมื่อข้อคำถามเกี่ยวข้องกับภาพ- พจน์ทางอาชีพของผู้ตอบ

2. เพื่อเปรียบเทียบอัตราการตอบกลับของแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์ระหว่างอาชีพครูและอาชีพพยาบาล เมื่อซักคำถามไม่เกี่ยวข้องกับภาพพจน์ทางอาชีพของผู้ตอบ

3. เพื่อเปรียบเทียบอัตราการตอบกลับของแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์ของอาชีพครู ระหว่างแบบสอบถามที่มีข้อความเกี่ยวข้องกับและไม่เกี่ยวข้องกับภาพพจน์ทางอาชีพของผู้ตอบ

4. เพื่อเปรียบเทียบอัตราการตอบกลับของแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์ของอาชีพพยาบาล ระหว่างแบบสอบถามที่มีข้อความเกี่ยวข้องกับและไม่เกี่ยวข้องกับภาพพจน์ทางอาชีพของผู้ตอบ

สมมติฐานในการวิจัย

ในทางสังคมวิทยา กล่าวว่า อาชีพต่างๆมีวัฒนธรรมรองทางอาชีพ (Occupational Subculture) ที่แตกต่างกัน ทำให้รูปแบบการดำรงชีวิตของบุคคลในแต่ละอาชีพไม่เหมือนกัน (บรรพต วิระสัย, 2514 อ้างจาก สุพัตรา สุภาพ, 2533: 44)

ดังนั้นจึงตั้งสมมติฐานข้อที่ 1 ว่า "อัตราการตอบกลับของแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์ของอาชีพครูและพยาบาลแตกต่างกัน"

จากธรรมชาติของมนุษย์ที่มีความต้องการรักษาชื่อเสียงและศักดิ์ศรีของตนเองด้วยการหาเหตุผลมาเพื่อป้องกันตนเองตามลักษณะกลไกในการป้องกันตนเองของมนุษย์ (Defense - Mechanism)

ดังนั้นจึงตั้งสมมติฐานข้อที่ 2 ว่า "อัตราการตอบกลับของแบบสอบถามที่มีข้อความเกี่ยวข้องกับภาพพจน์ทางอาชีพของผู้ตอบ จะมีอัตราการตอบกลับสูงกว่าแบบสอบถามที่ไปที่ไม่เกี่ยวข้องกับภาพพจน์ทางอาชีพของผู้ตอบ"

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากรของการวิจัยครั้งนี้ คือ ครูโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัด

กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ และพยาบาลในโรงพยาบาล สังกัด
กระทรวงสาธารณสุข

2. แบบสอบถามที่ใช้มี 3 ฉบับ ฉบับแรกเป็นแบบสอบถามที่มีข้อ
กระทงคำถามไม่เกี่ยวข้องกับภาพพจน์ทางอาชีพของผู้ตอบ และอีก 2 ฉบับ เป็น
แบบสอบถามที่มีข้อกระทงคำถามเกี่ยวข้องกับภาพพจน์ทางอาชีพครู และพยาบาล
อย่างละฉบับ

3. ตัวแปรที่ศึกษา แบ่งเป็น

3.1 ตัวแปรต้น ได้แก่

3.1.1 อาชีพของผู้ตอบ มี 2 อาชีพ คือ ครูและ
พยาบาล

3.1.2 ประเภทของแบบสอบถามมี 2 ประเภท คือ
แบบสอบถามทั่วไปที่ไม่เกี่ยวข้องกับภาพพจน์ทางอาชีพของผู้ตอบ และแบบสอบ
ถามที่ เกี่ยวข้องกับภาพพจน์ทางอาชีพของผู้ตอบ

3.2 ตัวแปรตามได้แก่ อัตราการตอบกลับของแบบสอบถามที่ส่ง
ทางไปรษณีย์ของครูและพยาบาล

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. การวิจัยนี้ถือว่า การบริการไปรษณีย์ภายในประเทศ มีประสิทธิ-
ภาพเท่าเทียมกัน

2. กลุ่มตัวอย่างทุกคนมีความรู้ในเนื้อหาที่ใช้ถามในแบบสอบถาม
และสามารถตอบแบบสอบถามได้

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

อัตราการตอบกลับของแบบสอบถาม หมายถึง ร้อยละของแบบสอบถาม
ที่ตอบกลับคืนทางไปรษณีย์ทั้งก่อนการติดตาม และภายหลังการติดตาม

ครู หมายถึง ครู-อาจารย์ ทั้งสายครูผู้สอน ครูสนับสนุน และผู้บริหาร

โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

พยาบาล หมายถึง บุคลากรในตำแหน่งสายพยาบาล ได้แก่ พยาบาล วิชาชีพ พยาบาลเทคนิค และเจ้าหน้าที่พยาบาล ที่ปฏิบัติหน้าที่ในโรงพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข

แบบสอบถามที่เกี่ยวข้องกับภาพพจน์ทางอาชีพ หมายถึง แบบสอบถามที่มีข้อกระทงคำถาม เกี่ยวข้องกับภาพพจน์ทางอาชีพ ทั้งในทางที่ดี และในทางที่ไม่ดี ได้แก่ แบบสอบถามที่เกี่ยวข้องกับภาพพจน์ทางอาชีพครูและพยาบาล รวม 2 ฉบับ โดยที่ข้อรายการภาพพจน์ทั้งสองฉบับมีจำนวนเท่ากัน

แบบสอบถามที่ไม่เกี่ยวข้องกับภาพพจน์ทางอาชีพ หมายถึง แบบสอบถามที่มีข้อกระทงคำถามเกี่ยวกับเรื่องทั่วไป อื่นๆนอกเหนือไปจากเรื่องในแบบสอบถามที่เกี่ยวข้องกับภาพพจน์ทางอาชีพของครูและพยาบาล ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ได้ใช้แบบสอบถามพฤติกรรมและความคิดเห็น เกี่ยวกับการชมข่าวโทรทัศน์จำนวน 1 ฉบับ

ประโยชน์ของการวิจัย

ข้อค้นพบที่ได้นี้ เป็นข้อมูลสำคัญในการวางแผนการเก็บรวบรวมข้อมูล ในการวิจัยทางการศึกษา ที่มีกลุ่มตัวอย่างประกอบอาชีพอื่นๆ ของผู้วิจัยทางการศึกษา และผู้วิจัยอื่นๆที่ใช้แบบสอบถามส่งทางไปรษณีย์ เป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล